

АМОРТИЗАЦІЙНИЙ ФОНД: НЕОБХІДНІСТЬ ФОРМУВАННЯ ТА ВІДОБРАЖЕННЯ В ОБЛІКУ

Доведено необхідність на сучасному етапі господарювання державного регулювання амортизаційного механізму підприємств та створення останніми амортизаційних фондів з відповідним грошовим забезпеченням

Постановка проблеми. В умовах ринкової економіки амортизаційний механізм виступає важливим елементом економічного стимулювання оновлення амортизаційного майна. Але в нашій країні цей механізм майже не працює, про що свідчить сучасний стан основних засобів, знос яких на більшості підприємств досягає 70 %. В першу чергу, це сталося через те, що держава повністю відмовилася від його регулювання і, як наслідок, "...амортизація, в багатьох випадках, стає джерелом перерозподілу доходів підприємств та інструментом ухилення від оподаткування, а багатократні переоцінки основних фондів та індексації амортизаційних відрахувань не збільшують роль амортизації у фінансуванні відтворювального процесу економіки. При завищеній вартості основних фондів створюються великі перехідні залишки амортизації, які у 2-3 рази перевищують нормальні річні амортизаційні відрахування, а завищена нарахована амортизація іде на фінансовий ринок, де "довгі" відтворювальні гроші переходять в "короткі" [10]". Тобто величезні інвестиційні кошти у вигляді амортизаційних відрахувань почали використовуватися на все, що завгодно, тільки не на інвестиційні цілі. В результаті вітчизняні підприємства втратили внутрішні інвестиційні ресурси, і всі надії покладаються на зовнішні зарубіжні інвестиції.

Тому амортизаційна система держави повинна бути переглянута, а в її основу повинні лягти саме реалії української, а не західної економіки, яка не враховує нашого менталітету. Подібне пристосування амортизаційної системи до російських реалій здійснюється в законопроекті "Про обіг основного капіталу № 100593-3".

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанню формування та обліку амортизаційного фонду присвячено праці багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема Н.Г. Виговської, Т.П. Остапчук, С.Н. Старостіна, С.Ю. Глазєва, В.Д. Белкіна, В.П. Стороженко та інших.

Метою статті є розробка рекомендацій щодо формування амортизаційної політики на рівні держави, на сучасному етапі господарювання, та практичних пропозицій щодо формування підприємствами амортизаційного фонду і його бухгалтерського обліку.

Викладення основного матеріалу дослідження. В класичному розумінні амортизація представляє собою процес поступового відшкодування вартості амортизаційного майна шляхом її включення до собівартості продукції, яка виготовляється, з метою його оновлення після закінчення терміну експлуатації, який залежить від фізичного та морального зносу.

Процес оновлення амортизаційного майна реалізується через систему амортизації, яка є частиною інвестиційної політики держави. З точки зору теорії систем система – це "цілісна безліч, стабільно взаємозалежних та стійко взаємодіючих в просторі і часі елементів, які функціонують спільно для досягнення визначеної мети [8]".

Будь-яка система, в тому числі амортизаційна, повинна володіти п'ятьма властивостями для того, щоб її можна було назвати системою. До таких властивостей відносяться:

1. Наявність цілі функціонування.
2. Цілісність та подільність.
3. Наявність зв'язків.

4. Упорядкованість.

5. Наявність інтеграційних якостей.

Для того, щоб відповісти на питання: чи притаманні ці властивості амортизаційній системі, чи взагалі амортизаційна є системою, розглянемо ці властивості детальніше.

Перша властивість виражається в тому, що будь-яка система має мету функціонування, яка визначає концепцію її реалізації. Метою амортизаційної системи є створення внутрішніх інвестиційних ресурсів для оновлення амортизаційного майна.

Відповідно до другої властивості система представляє собою щось єдине ціле, яке утворюють, взаємодіючи один з одним, сумісні елементи. Для аналізу поділимо систему амортизації на три пов'язані між собою підсистеми: нарахування, накопичення та використання амортизаційних відрахувань. В рамках цих підсистем графічно покажемо елементи, які в сукупності складають амортизаційну систему (див. рис. 1).

Рис. 1. Елементи амортизаційної системи (власна розробка)

При оптимальній взаємодії елементів забезпечується стійке функціонування системи в конкретний проміжок часу.

Третя властивість означає наявність достатньо сильних та довгостроково діючих взаємозв'язків між елементами системи. В амортизаційній системі прослідковується такий взаємозв'язок між елементами: без нарахування амортизації неможливо накопичити амортизаційні відрахування і, як наслідок, нічого буде використовувати.

Четверта властивість обумовлена об'єктивним існуванням в системі упорядкованого поділу елементів і зв'язків між ними. Способи встановлення зв'язків між елементами підпорядковані визначеним правилам та законам. Упорядкованість елементів амортизаційної системи полягає в тому, що спочатку амортизація нараховується, потім амортизаційні відрахування накопичуються і тільки після цього здійснюється їх використання.

Остання властивість виражається в тому, що системою може бути досягнена така якість, яка буде притаманна тільки системі в цілому, і яка не може бути досягнена одним окремим елементом. Тільки при пов'язаному застосуванні всіх елементів амортизаційної системи можливо створити в повному обсязі внутрішні інвестиційні ресурси.

В сучасній амортизаційній системі, якщо її можна назвати системою, присутня тільки підсистема нарахування амортизації, а про накопичення та цільове використання навіть мови немає. Але якщо ми не накопичуємо і не використовуємо гроші за призначенням, то підсистема нарахування теж втрачає сенс. Звідси випливає, що сучасна амортизаційна система не просто не працює, – вона взагалі відсутня як така. Тому не дивно, чому виробничий потенціал більшості підприємств на грані колапсу і чому по всій державі стоїть стогін про залучення іноземних інвестицій.

На нашу думку, вирішення цієї гострої проблеми повинно стати прерогативою держави, адже саме за допомогою державного регулювання амортизаційної політики можливо активізувати інвестиційну сферу через припинення нецільового використання величезних сум амортизаційних відрахувань та відновлення підсистеми їх накопичення через створення амортизаційних фондів.

При розгляді цієї проблеми російські науковці [1], [2] пропонують не просто записувати нараховані амортизаційні відрахування на рахунок бухгалтерського обліку, а у вигляді реальних грошей перераховувати на спеціальний грошовий рахунок. На перший погляд, такий рахунок повинен розміщуватися в банку, однак, на думку автора, "...це не є оптимальним рішенням, річ у тому, що амортизаційні кошти – це "довгострокові" гроші. На новий верстат підприємству необхідно накопичувати гроші більше десяти років. В свою чергу, і кредити на придбання амортизаційного майна повинні бути довгостроковими. Але сучасні банки, в основному, працюють з коротко- чи середньостроковими кредитами. Таким чином, банки природно переведуть "довгострокові" амортизаційні гроші в короткострокові чи середньострокові кредити, і проблема довгострокових кредитів залишиться без вирішення [1]". На нашу думку, питання щодо довгострокового кредитування для придбання амортизаційного майна, при наявності власних амортизаційних фондів, є не актуальним.

Глазьев С. пропонує розміщати амортизаційні фонди в спеціальних фінансових установах "Об'єднаних амортизаційних касах" (далі ОАК), які за своїм статусом є споживчими фінансовими кооперативами.

ОАК повинні представляти собою добровільні об'єднання підприємств, в яких останні розміщують свої амортизаційні фонди і, відповідно, здійснюють накопичення амортизаційних коштів. Такі об'єднання можливо створювати за різними ознаками – галузевими, територіальними та будь-якими іншими. Консолідовані засоби ОАК зберігаються в банках держави.

Підприємства можуть передавати свої грошові кошти в кредит іншим членам ОАК. Умови взаємкредитування встановлюють самі члени ОАК і самі несуть консолідовану відповідальність за зобов'язаннями ОАК.

ОАК можуть виконувати в інтересах своїх клієнтів різні корисні функції, наприклад, маркетингові, інжинірингові та інші, створювати дочірні компанії, наприклад, ремонтні.

Однак, ОАК мають одну особливість, яка відрізняє їх від звичайних споживчих фінансових кооперативів. Вони виконують функцію податкового агента. Кошти амортизаційного фонду є спеціалізованими, на них можна придбавати обладнання, здійснювати витрати, які підвищують ефективність виробництва й т.п. Але їх не можна використати для виплати заробітної плати, дивідендів, купувати на них сировину, напівфабрикати, цінні папери та інші засоби, для яких призначені інші банківські рахунки. Агентські обов'язки ОАК саме й спрямовані на контроль над нормативним використанням амортизаційних коштів. ОАК також має право контролювати ціни, щоб вони відповідали ринковим. Крім того, ОАК контролює відповідність обладнання, яке придбається, виробничої спрямованості підприємства. Наприклад, ОАК має право заборонити покупку підприємством, яке займається ремонтом автомобілів, устаткування для розливу горілки. Але за придбанням устаткування, яке відповідає статутній діяльності підприємства, ніякого контролю не здійснюється.

Але може статися так, що підприємство має великий амортизаційний фонд, а грошей на виплату заробітної плати чи придбання сировини не вистачає.

Для таких форс-мажорних обставин передбачається механізм продажу амортизаційних коштів на вільному ринку. Підприємство може продати частину чи всі свої амортизаційні кошти іншому підприємству, причому придбання здійснюється включенням їх до складу амортизаційних коштів покупця, тому їх загальна сума в державі залишиться без змін.

Ціна продажу визначається за домовленістю і, як правило, буде нижче за номінал. Отримані від продажу кошти перераховуються на поточний рахунок продавця і витрачаються за власним розсудом останнього. Таким чином, продаж амортизаційних коштів представляє собою збиткову операцію і може використовуватися тільки в форс-мажорних обставинах. Але така схема продажу повинна існувати хоча б для того, щоб запобігти криміналізації перетворення амортизаційних коштів в звичайні. При відсутності легального механізму почнуть створюватися різноманітні нелегальні схеми.

Афілійовані підприємства мають право перераховувати повністю чи частково свої амортизаційні кошти в амортизаційний фонд вищестоящої компанії, яка використовує їх консолідовано в рамках всього об'єднання. При цьому підприємства об'єднання повинні входити в одну ОАК.

Таким чином, ми отримуємо досить гнучку систему використання амортизаційних коштів в якості джерела інвестицій на розвиток, оновлення та реконструкцію виробництва, тобто як раз те, чого не достає в сучасній економіці.

Підрахунки Російської академії наук показують, що в результаті впровадження цих заходів в життя, Росія отримає на першому етапі від 3 до 4 трильйонів рублів на рік, які будуть швидко зростати. Внаслідок цього потреба у зовнішніх капіталовкладеннях перестане стояти так гостро.

Також автор відмічає важливість політичного аспекту такого механізму. В теперішній час в російській економіці всі підприємці діють самостійно, а тому будь який чиновник для них "цар і Бог". Внаслідок створення ОАК відбудеться природна консолідація підприємств навколо власних ОАК, і вони вже матимуть змогу впливати на місцеві та інші органи влади більш ефективно.

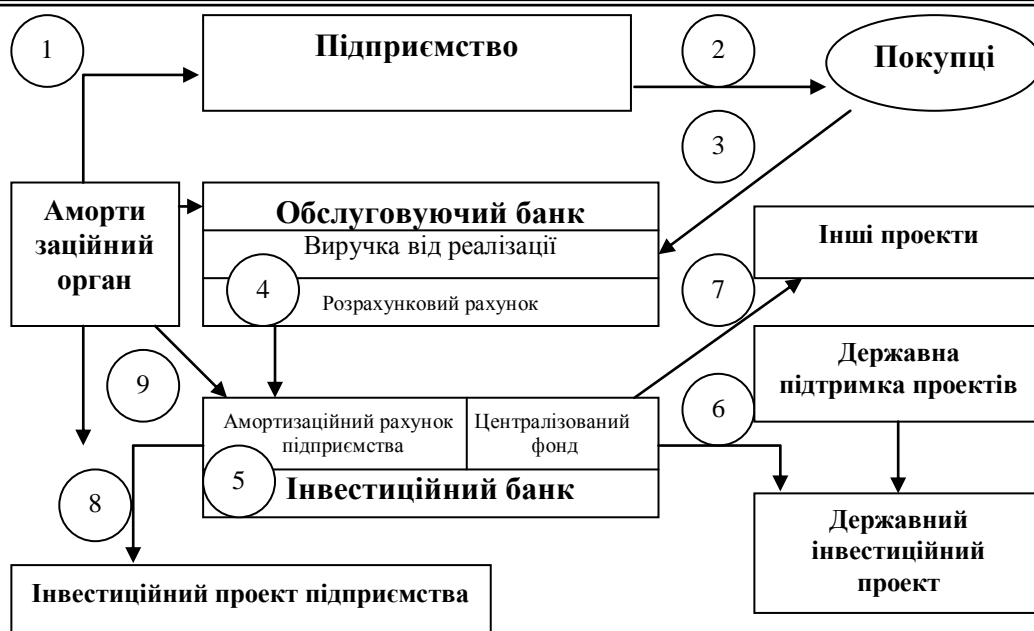
Також ніщо не зможе перешкоджати ОАК об'єднуватись в різного роду асоціації, що ще більше підсилить їх вплив на економічний та політичний процеси. В державі з'явиться поряд з такою консолідованою силою як

бюрократія, нова сила підприємців, яка буде консолідована через асоціації ОАК.

Однак, пропонуючи таку підсистему накопичення та використання амортизаційних відрахувань, С. Глазєв пропонує відмовитися від державного регулювання нарахування амортизації: "В теперішній час держава нормує нарахування амортизації. Чому, на наш погляд, таке нормування неприйнятне? Справа в тому, що в радянські часи ціни встановлювали міністерства, які враховували у складі витрат заробітну плату, матеріали та амортизацію по нормативам, і на базі цього встановлювалась ціна. Тобто в ціну заздалегідь включалася амортизація. Але зараз ціну встановлює ринок, причому навіть не внутрішній, а світовий. І ринку немає ніяких справ до того, які ваші внутрішні витрати. Тепер вже витрати необхідно пристосовувати до ціни, а не ціну до витрат". Але тут виникають питання: "Чому світовий ринок повинен в такий значній мірі впливати на ціни вітчизняних виробників? Чому державний протекціонізм не працює?" На нашу думку, якщо не регулювати терміни корисного використання амортизаційного майна, це відкриє необмежені можливості у фальсифікації фінансової звітності в цій частині обліку [5]. І якщо прив'язувати амортизацію до ціни, то може виникнути розходження між нарахованою амортизацією та фактичним зносом, тобто може виникнути ситуація, коли об'єкт вже необхідно міняти, а він ще повністю не амортизований.

Вважаємо, що така схема оновлення інвестиційного процесу в державі буде мати сенс тільки тоді, коли вона буде регулюватися на державному рівні. Якщо держава не буде втручатися в цей процес, то, по-перше, жоден підприємець не захоче об'єднувати свої гроші з іншим через страх їх неповернення, по-друге, якщо і створять такі ОАК, то не буде гарантій щодо цільового використання амортизаційних асигнувань.

Отже, ґрунтуючись на розглянутих думках економістів пропонуємо наступний механізм оновлення підсистем накопичення та використання амортизаційних коштів (див. рис. 2).

1. Здійснення контролю за нарахуванням амортизації.
2. Реалізація продукції, в собівартість якої включені амортизаційні відрахування.
3. Перерахування грошей за отриману продукцію.
4. Банк виділяє суму амортизаційних відрахувань і перераховує її в інвестиційний банк на спеціальний амортизаційний рахунок.
5. Нарахування відсотків.
6. Кредитування державних інвестиційних проектів в пріоритетних галузях економіки (сільське господарство, наукові дослідження та інші).
7. Кредитування інших проектів (більш високий відсоток, ніж при кредитуванні державних проектів).
8. Придбання амортизаційного майна, здійснення ремонтів.
9. Здійснення контролю за накопиченням та використанням амортизаційних відрахувань.

Рис. 2 Амортизаційний механізм (власна розробка)

На початковому етапі централізації, після отримання виручки, амортизаційні відрахування перераховуються на спеціальний рахунок в обслуговуючому банку. Наступним етапом централізації повинно стати створення інвестиційного банку, який буде акумулювати амортизаційні кошти всіх підприємств з відкриттям окремих рахунків. Таким чином утворюється амортизаційний фонд як окремого підприємства, так і держави в цілому, який є одним з елементів амортизаційної системи. Пропонуємо контроль за цільовим використанням спочатку покласти на інвестиційний банк, а в подальшому створити державний амортизаційний орган, який і буде контролюючим елементом амортизаційної системи. Крім функції контролю, амортизаційний орган буде

встановлювати терміни корисного використання амортизаційного майна та вносити пропозиції щодо коригування діючої амортизаційної політики.

Кошти, які накопичуються в інвестиційному банку як джерело фінансових ресурсів, можуть бути використані і на неінвестиційні цілі, але за невелику плату. На акумульовані в фонді кошти нараховується банківський відсоток, що знижує вплив інфляції.

За рахунок того, що інвестиційний банк здійснює кредитування як самих підприємств, так і інших проектів, амортизаційні кошти підприємств не лежать без руху, а приносять вигоду державі в цілому. В результаті цього амортизаційна система стане повноцінним елементом внутрішньої інвестиційної політики держави.

Запропоновані заходи потребують відповідного відображення в бухгалтерському обліку. В українській практиці облік нарахування амортизації не відображає створення фонду для заміни амортизаційного майна і передбачає тільки відображення поточних витрат підприємства, а на рахунку 13 “Знос необоротних активів” фіксується ступінь зносу амортизаційного майна, а не створення грошового фонду, тобто на ньому обліковується не амортизація, а рух зносу амортизаційного майна.

Вважаємо, що на сьогодні бухгалтерський облік не дозволяє здійснювати контроль за цільовим використанням амортизаційних коштів підприємства і не здатен в повному обсязі надати інформацію про те, якими коштами володіє підприємство і як їх ефективно використати. Внаслідок цього знижуються гарантії щодо забезпечення збереження майна власника, тому, на наш погляд, формування амортизаційного фонду підприємствами є просто необхідністю.

Так, на думку Остапчук Т.П. [4], на рахунках бухгалтерського обліку здійснюється відображення нарахування амортизаційних відрахувань, а їх використання носить несистемний характер, тобто не відображається безпосередньо на рахунках бухгалтерського обліку підприємства. Сума амортизаційних відрахувань на повне оновлення основних засобів визначається як залишок по регулюючому рахунку 13 “Знос необоротних активів”, який призначений для визначення залишкової вартості об’єкту основних засобів, а не для визначення джерела фінансування капітальних вкладень.

Таким чином, автор пропонує передбачити ведення не тільки рахунку “Знос необоротних активів”, а й рахунку “Фонд на відтворення необоротних активів”. Якщо фонд на відтворення необоротних активів вказує, яка частина основного капіталу приєдналася до оборотних засобів і знаходиться в даному випадку на поточному рахунку як реальна сума, що призначена на відтворення зношених засобів праці, то амортизація показує, яка частина необоротних активів зносилася і яка вартість цих

активів в своїй натуральній формі не існує. Фонд на відтворення – це позитивна частина основного капіталу, яка повинна знаходитися у формі грошових коштів, а амортизація – це від’ємна частина основного капіталу, що знаходиться в формі засобів праці. Для того, щоб пасивний рахунок “Фонд на відтворення необоротних активів” використовувався реально, автор пропонує пов’язувати його з активним рахунком грошових коштів – “Поточний рахунок для відтворення необоротних активів”

На рахунках бухгалтерського обліку процес створення та використання фонду на відтворення необоротних активів буде мати наступний вигляд.

1. Нарахування амортизації:

Д Рахунки витрат

К 13 “Знос необоротних активів”

2. Створення фонду на відтворення необоротних активів в сумі нарахованої амортизації:

Д 157 “Внески на здійснення капітальних інвестицій”

К 426 “Фонд на відтворення необоротних активів”

3. Перерахування суми амортизації на спеціальний рахунок після отримання виручки:

Д 315 “Поточний рахунок для відтворення необоротних активів”

К 311 “Поточний рахунок в національній валюті”

4. Використання фонду на відтворення необоротних активів:

Д 426 “Фонд на відтворення необоротних активів”

К 157 “Внески на здійснення капітальних інвестицій”

5. Здійснення капітальних інвестицій:

Д 15 “Капітальні інвестиції”

К 631 “Розрахунки з постачальниками”

6. Погашення заборгованості по здійснених капітальних інвестиціях:

Д 631 “Розрахунки з постачальниками”

К 315 “Поточний рахунок для відтворення необоротних активів”

7. Введення в експлуатацію або оприбуткування необоротних активів:

Д 10 “Основні засоби”, 11 “Інші необоротні матеріальні активи”, 12 “Нематеріальні активи”

К 15 “Капітальні інвестиції”

Проаналізувавши методику обліку фонду на відтворення необоротних активів, можемо сказати, що використання фонду відображається зворотною проводкою створенню, тобто вона не враховує напрямів його використання і, як наслідок, немає економічного змісту. Як позитивне, слід відмітити пропозицію автора щодо реального використання фонду на відтворення необоротних активів через активний рахунок грошових коштів.

В західній практиці в умовах застосування методу амортизаційного фонду він обліковується наступним чином [6]:

1. Нарахування амортизації:

Д Витрати на амортизацію

К Амортизаційний фонд

2. Інвестування коштів амортизаційного фонду:

Д Інвестиції в цінні папери

К Грошові кошти

3. Отримання відсотків по цінних паперах:

Д Грошові кошти

К Амортизаційний фонд

4. Списання основних засобів наприкінці терміну експлуатації:

Д Амортизаційний фонд

К Основні засоби

5. Отримання накопичених грошей:

Д Грошові кошти

К Інвестиції в цінні папери

Аналогічно попередній методиці позитивним є накопичення коштів в цінних паперах і, як наслідок, формування амортизаційного фонду за рахунок двох джерел: амортизаційних відрахувань та отриманого доходу у вигляді відсотків на інвестиції. Але в наших умовах господарювання при нерозвинутому фондовому ринку це зробити практично неможливо. Що стосується методики обліку амортизаційного фонду, то як позитивне слід відмітити його створення і як негативне – облік його використання. Це відбувається через те, що дана методика не враховує напрямів використання коштів фонду, а тому, як і попередня методика, втрачає економічний зміст.

Російській науковець Старостін С.Н. [9] вважає, що теперішній порядок ведення бухгалтерського обліку не дозволяє дати відповідь на важливе економічне питання – за рахунок яких джерел придбано основний засіб? Відповідь на це питання важлива для цілей планування діяльності підприємства. Оскільки сучасний бухгалтерський облік не дозволяє взаємопов'язано відобразити операції по формуванню та використанню засобів амортизаційного фонду, тому автор пропонує вести облік амортизаційних відрахувань як джерела фінансування не безпосередньо в бухгалтерському обліку, а за його межами. Для таких цілей пропонується вести спеціальну відомість, в якій буде інформація про залишки на початок і кінець місяця, а також про нараховану та використану амортизацію.

Отже, сучасний бухгалтерський облік не підтримує взаємопов'язаного відображення процесу створення та використання амортизаційного фонду. Облік амортизаційного фонду треба вести за межами бухгалтерського обліку, але не в відомості, а на існуючому позабалансовому рахунку 09 “Амортизаційні відрахування”. На думку Голова С.Ф. [3], “...сьогодні рахунок 09 “Амортизаційні відрахування” викривляє інформацію про використання засобів на капітальні інвестиції, оскільки на ньому відображається не реальне надходження грошових коштів на рахунок підприємства, а нарахування амортизації, яка не є реальним грошовим надходженням в звітному періоді”.

Не можна не погодитися з цим твердженням, тому що це насправді так, однак якщо цей рахунок підкріпити реальними грошима, які будуть акумульовані в інвестиційному банку, тоді ми отримаємо справжній амортизаційний фонд і саме в цьому буде полягати його економічний зміст. Тобто для сучасної національної економіки важливо не те, як обліковується амортизаційний фонд, а його реальна наявність.

За словами лауреата Нобелівської премії Поля Самуельсона [7] “амортизаційний фонд – це фонд ліквідних активів, відкладений для особливих цілей у майбутньому”. Звідси витікає,

що якщо у підприємства немає реальних грошей, то жодний пасив не допоможе.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Після проведеного дослідження зробимо наступні висновки.

1. Формування амортизаційного фонду на сучасному етапі господарювання є вкрай необхідним для забезпечення підприємств власними інвестиційними ресурсами.

2. Сформований амортизаційний фонд повинен бути забезпечений реальними грошами, які пропонується розміщати в державному інвестиційному банку.

На перший погляд, можна сказати, що в такому випадку ці гроші не приносять в певний проміжок часу економічних вигід. Але насправді це не так. По-перше, на будь якому підприємстві постійно здійснюються якісь ремонти, придбання та списання амортизаційного майна в наслідок чого відбувається і певний рух грошей. За словами П. Самуельсона [7] таке явище умовно можна вважати взаємозаміщенням, тобто кожен актив, який не потребує заміни, позичає свої амортизаційні відрахування тим активам, що її потребують. По-друге, підприємство буде отримувати певний банківський відсоток. По-третє, банк може виконувати в інтересах своїх клієнтів різні корисні функції наприклад створювати дочірні компанії, такі як ремонтні. По-четверте, за рахунок акумульованих коштів можливо здійснювати кредитування важливих державних інвестиційних проектів по занижених відсотках, в пріоритетних галузях економіки (сільське господарство, наукові дослідження та інші), а також по вищому відсотку – інших проектів.

3. Слід встановити державний контроль за формуванням та цільовим використанням засобів фонду, який спочатку покласти на податкову інспекцію та інвестиційний банк, а потім на спеціалізований амортизаційний орган.

4. Бухгалтерський облік амортизаційного фонду в силу неможливості його ведення на балансових рахунках пропонуємо вести з відповідним державним регулюванням та грошовим забезпеченням на позабалансовому рахунку 09 “Амортизаційні відрахування”.

На нашу думку, в результаті запропонованих заходів, виграє не тільки окреме підприємство, а і держава в цілому, тому що при такій організації амортизаційного механізму амортизаційні кошти підприємств не лежатимуть без руху, що, в свою чергу, забезпечить більш якісний та прозорий перерозподіл валового доходу держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. <http://www.yur.ru/laws/amortization/glazev.htm>
2. <http://www.yur.ru/laws/Rynecon.htm>
3. Бухгалтерский учёт и аудит. Научно практический журнал. № 5 2005 г.
4. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. Остапчук Т.П. Житомирський технологічний університет.
5. *Ошмарін Я.В.* Строк корисної експлуатації: фактор, який впливає на амортизацію необоротних активів. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції “Динаміка наукових досліджень ‘2005”. Том 66. Економіка. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2005. – 59 с.
6. *С.Ф. Голов, В.М. Костюченко.* Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами: приклади та коментарі. Практичний посібник. – К.: Лібра, 2001. – 840 с.
7. *Самуельсон П.* Економіка: Підручник. – Львів. Світ. 1993.
8. Современный Энциклопедический словарь. Изд. “Большая Российская Энциклопедия”, 1997 г.
9. *Старостин С.Н.* Основные средства: налоговый и бухгалтерский учёт. – М.: МЦФЭР, 2002
10. Экономическая наука современной России № 4 (2002).

ОШМАРИН Ярослав Вікторович – аспірант кафедри бухгалтерського обліку і контролю Житомирського державного технологічного університету.

Наукові інтереси:

- автоматизація бухгалтерського обліку;
- проблеми амортизації.